

โครงการเลี้ยงสัตว์น้ำแบบผสมผสาน (Integrated Pond Culture)

สมศักดิ์ เขตสมุทร^{๑/}

ความเป็นมาของโครงการ ฯ

ในปี 2521 คณะผู้แทนไทยจากรัฐบาลประกอบด้วย หน่วยราชการ คือ กรมประมง กรมส่งเสริมสหกรณ์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง ได้มีการเจรจาเพื่อขอกู้เงินจากธนาคารพัฒนาเอเชีย ที่กรุงมนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ และได้มีการลงนามในสัญญากู้เงินโดยมีเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงมนิลา ลงนามแทนรัฐบาลไทย เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2522 เป็นจำนวนเงินประมาณ 14 ล้านเหรียญสหรัฐ โดยมีระยะปลอดหนี้ 10 ปี และมีกำหนดใช้คืนภายใน 40 ปี นอกจากนี้ยังมีเงินสมทบจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจำนวน 17.35 ล้านเหรียญสหรัฐ (364.35 ล้านบาท) และเงินงบประมาณแผ่นดิน จำนวน 9.5 ล้านเหรียญสหรัฐ (199.50 ล้านบาท) อีกทั้งยังได้เงินช่วยเหลือจากประชาคมเศรษฐกิจยุโรปอีก 1 ล้านเหรียญสหรัฐ (21 ล้านบาท) รวมเป็นเงินทั้งสิ้นประมาณ 41.8 ล้านเหรียญสหรัฐ (961.4 ล้านบาท) โดยสัญญานี้ผลบังคับใช้ตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2522 เป็นต้นมา เพื่อจัดตั้งเป็นโครงการพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในประเทศไทย ซึ่งโครงการ ฯ แบ่งออกเป็นโครงการย่อย 6 โครงการ คือ

1. การปรับปรุงนากุ้งและปลาที่มีอยู่เดิม
2. การจัดตั้งนิคมเลี้ยงกุ้งและปลาน้ำกร่อย
3. การก่อสร้างสถานีเพาะพันธุ์กุ้งทะเล
4. การก่อสร้างสถานีเพาะพันธุ์กุ้งก้ามกราม
5. การพัฒนาการเลี้ยงปลาในกระชัง
6. การเลี้ยงสัตว์น้ำแบบผสมผสาน

ส่วนราชการที่รับผิดชอบในโครงการ

ในการดำเนินงานของโครงการ รัฐบาลได้กำหนดให้กรมประมง กรมส่งเสริมสหกรณ์ และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เป็นหน่วยงานรับผิดชอบร่วมกัน ดังนี้

ก. กรมประมง รับผิดชอบในการจัดทำโครงการ การว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษา การจัดซื้อครุภัณฑ์ด้วยเงินกู้ การจัดตั้งสหกรณ์เพาะพันธุ์สัตว์น้ำของโครงการที่ 3, 4 และ 5 รวมทั้งการบริการทางด้านวิชาการที่เกี่ยวกับการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และการจัดหาพันธุ์สัตว์น้ำให้แก่ทุกโครงการ

^{๑/} นักวิชาการประมง ฝ่ายโครงการพิเศษ สำนักงานแผนงานและโครงการพิเศษ กรมประมง

ข. กรมส่งเสริมสหกรณ์ รับผิดชอบในการจัดตั้งสหกรณ์และดำเนินงานในโครงการที่ 1, 4 และ 5 และการดำเนินงานในโครงการที่ 2 และ 6

ค. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร รับผิดชอบในการให้สินเชื่อในโครงการที่ 1 และ 5

การเลี้ยงสัตว์น้ำแบบผสมผสาน (โครงการย่อยที่ 6) เป็นโครงการหนึ่งที่ขึ้นกับโครงการพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในประเทศไทย มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการให้คำปรึกษา แนะนำ ฝึกอบรม และฝึกอบรมในการเลี้ยงสัตว์น้ำแบบผสมผสาน จัดหาพันธุ์ปลา และร่วมพิจารณา เพื่อให้สินเชื่อแก่เกษตรกรที่เป็นสมาชิกในโครงการในสหกรณ์และเขตปฏิรูปที่ดินในจังหวัดปทุมธานี นครนายก ปราจีนบุรี สมุทรปราการ สระบุรี และนครปฐม รวม 250 ครอบครัวยุบรวมพื้นที่ประมาณ 6,000 ไร่ โดยการก่อสร้างฟาร์มแบบผสมผสานขนาด 25—40 ไร่ ได้สมาชิกเข้าทำการเกษตร ส่วนมากสมาชิกจะมีอาชีพในการทำนาก่อนแล้ว

ลักษณะของโครงการ

เป็นการพัฒนาการเลี้ยงสัตว์น้ำร่วมกับการเลี้ยงสัตว์และปลูกพืช ในบริเวณพื้นที่สหกรณ์นิคมและในเขตปฏิรูปที่ดิน ภาคกลาง โดยมีการจัดสร้างฟาร์มแบบผสมผสาน ซึ่งจะมีสมาชิกเข้าร่วมในโครงการ จำนวน 250 ครอบครัวยุบรวมเนื้อที่ประมาณ 25 ไร่ ลักษณะของฟาร์มจะประกอบไปด้วย บ่อสำหรับเลี้ยงกุ้งก้ามกรามขนาด 1 ไร่ จำนวน 1 บ่อ บ่อเลี้ยงปลาขนาด 4 ไร่ จำนวน 1 บ่อ เนื้อที่สำหรับปลูกข้าวและพืชอื่น ๆ อีก 20 ไร่ และคอกปลุกสัตว์สำหรับเลี้ยงสุกรหรือเป็ดโดยปลูกโรงเรือนไว้ริมบ่อเลี้ยงปลา ใช้มูลสัตว์เป็นอาหารแก่ปลาและเป็นปุ๋ยสำหรับพืชด้วย นอกจากนี้ยังมีปัจจัยในการผลิต ได้แก่ โรงงานอาหารสัตว์ โรงน้ำแข็ง และอุปกรณ์การขนส่ง โครงการนี้จะสามารถผลิตกุ้งก้ามกรามได้ปีละ 50 ตัน และปลาชนิดต่าง ๆ ประมาณปีละ 1,250 ตัน

งบประมาณของโครงการ

โครงการนี้ได้รับเงินช่วยเหลือจากประชาคมเศรษฐกิจยุโรป จำนวน 1 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยให้ผ่านมาทางธนาคารพัฒนาเอเชีย และเงินงบประมาณแผ่นดินสมทบอีกประมาณ 3 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยเงินจำนวนเหล่านี้รัฐบาลจะให้ในรูปเงินกู้แก่สหกรณ์ และสหกรณ์จะให้เงินกู้แก่เกษตรกรที่เป็นสมาชิกไปดำเนินงาน โดยแบ่งเป็นเงินกู้ระยะสั้น เป็นค่าพันธุ์กุ้ง ปลา สัตว์ และอาหารสัตว์ ยารักษาโรค เป็นต้น ซึ่งเกษตรกรจะชำระคืนภายใน 1 ปี และเงินกู้ระยะยาวซึ่งเป็นค่าชุดบ่อ สร้างประตูระบายน้ำ สร้างโรงเรือน คอกปลุกสัตว์ ชุดวางส่งน้ำ เครื่องสูบน้ำ เงินกู้ประเภทนี้เกษตรกรมีกำหนดระยะเวลาใช้คืนภายใน 8 ปี โดยมีระยะเวลาปลอดหนี้ 2 ปี

วิธีดำเนินงานตามโครงการ ฯ

ได้ร่วมกับกรมส่งเสริมสหกรณ์ดำเนินการดังต่อไปนี้ ทำการรวบรวมหาสมาชิกเกษตรกรของหน่วยสหกรณ์การเข้าซื้อที่ดิน เพื่อทราบจำนวนเกษตรกรที่จะสมัครเข้าเป็นสมาชิกในโครงการ ฯ ทำการคัดเลือกสมาชิกดังกล่าว โดยใช้วิธีเลือกจากสมาชิกที่เข้าซื้อที่ดินเท่านั้น และต้องเป็นผู้ที่มีความประพฤติดีพอสมควร ชำระหนี้สหกรณ์สม่ำเสมอ มีแรงงานภายในครัวเรือนที่จะสามารถทำโครงการ ฯ ได้

ทำการดูสถานที่ของสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ ฯ ว่าเหมาะสมพอที่จะดำเนินการตามโครงการ ฯ ได้หรือไม่

ทำการออกแบบแปลนบ่อเลี้ยงสัตว์ น้ำที่เหมาะสมกับจำนวนเงินที่จะให้เกษตรกรที่เป็นสมาชิกผู้ โดยออกแบบให้สมาชิกแต่ละรายขุดบ่อเลี้ยงกุ้งรายละ 1 ไร่ บ่อเลี้ยงปลารายละ 4 ไร่ บนคันบ่อระหว่างบ่อกุ้งและบ่อปลากว้าง 15 เมตร ให้สมาชิกทำการเลี้ยงปลุสัตว์ เช่น สุกร หรือเป็ด ตามความสมัครใจของสมาชิก ฯ

ทำการประมวลการขุดบ่อเลี้ยงสัตว์น้ำดังกล่าวให้เป็นไปตามแบบแปลนที่กำหนด

ทำการฝึกอบรมสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ ฯ ให้มีความรู้ความสามารถในการเลี้ยงสัตว์น้ำร่วมกับปลุสัตว์และปลูกพืช

ทำการตรวจสอบคุณสมบัติของดินและน้ำในบ่อ และปรับให้เหมาะสมจนสามารถเลี้ยงสัตว์น้ำได้

ทำการให้คำปรึกษา แนะนำ สมาชิก ฯ ในระหว่างที่ดำเนินการตามโครงการดังกล่าว

ผลการดำเนินงานตามโครงการ ฯ

ในปี 2525 ได้ทำการคัดเลือกและส่งเสริมให้สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการเลี้ยงสัตว์น้ำร่วมกับปลุสัตว์และปลูกพืช เป็นปีแรกที่หน่วยสหกรณ์การเข้าซื้อที่ดินลำลูกกา จำกัด จำนวน 23 ราย ดำเนินการในเขตพื้นที่บริเวณคลองระบายน้ำสายที่ 6 และ 7 ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง และตำบลลำผักกูด อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี และที่หน่วยสหกรณ์การเข้าซื้อที่ดินธัญบุรี จำกัด จำนวน 47 ราย ดำเนินการในเขตพื้นที่บริเวณคลองระบายน้ำสายที่ 12 และคลองรังสิตประยูรศักดิ์ อ. ธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี รวมทั้งสิ้นเป็นสมาชิกในปีแรก 70 ราย โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ให้สหกรณ์กู้เงินเพื่อให้สมาชิกกู้รายละไม่เกิน 120,000 บาท แยกเป็นเงินกู้ระยะยาวได้แก่ ค่าขุดบ่อกุ้ง—ปลา ค่าสร้างโรงเรือนหรือคอกสัตว์ ค่าประตูระบายน้ำ ค่าท่อสูบน้ำ ค่าลอกบ่อเดิม และค่ารางส่งน้ำ ส่วนเงินกู้ระยะสั้นได้แก่ ค่าพันธุ์สัตว์ และค่าอาหารสัตว์

สมาชิกได้ทำการเลี้ยงกุ้งก้ามกรามรายละ 10,000 ตัว ในเนื้อที่ 1 ไร่ ใช้เวลาในการเลี้ยง 7—8 เดือน รายที่ได้กำไรสูงสุดได้ถึง 24,470 บาท ที่หน่วย ฯ ลำลูกกา การเลี้ยงปลาในเนื้อที่ 4 ไร่

ปล่อยปลาชนิดต่าง ๆ กัน ลงทุนเฉพาะค่าพันธุ์เท่านั้น ส่วนอาหารใช้มูลสัตว์ที่เลี้ยงเป็นอาหาร ปลาสวายใช้เวลาเลี้ยงประมาณ 1 ปี ปลาตะเพียน ปลานิล และอื่น ๆ ประมาณ 8—10 เดือน รายที่ได้กำไรสูงสุดได้ถึง 29,520 บาท ที่หน่วย ฯ รัษฎบุรี การเลี้ยงสุกรเลี้ยงบนเนื้อที่คั้นบ่อใช้ เวลาในการเลี้ยงประมาณ 4—5 เดือน รายที่ได้กำไรสูงสุดได้ถึง 21,935 บาท ที่หน่วย ฯ ล่าลูกกา การเลี้ยงเป็ดเนื้อใช้เนื้อที่บนคั้นบ่อใช้ระยะเวลาในการเลี้ยงประมาณ 50 วัน รายที่ได้กำไรสูงสุด ได้ถึง 12,234 บาท ที่หน่วย ฯ รัษฎบุรี การทำนาเนื่องจากโครงการนี้เป็นโครงการเลี้ยงสัตว์น้ำ ร่วมกับปศุสัตว์และปลูกพืช นอกจากเลี้ยงกุ้ง—ปลา และปศุสัตว์แล้ว สมาชิกทำนาควบคู่ไปด้วย เพราะสมาชิกทำนาอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งการทำนาใช้หน้าซึ่งเป็นผลพลอยได้จากบ่อปลาซึ่งเป็นปุ๋ยอย่างดี ทำให้ต้นทุนค่าใช้จ่ายในการทำนาลงได้บ้าง ผลผลิตต่อไร่เฉลี่ยอย่างสูง 50 ถัง/ไร่ มีกำไรประมาณ 690 บาท/ไร่ โครงการนี้เฉลี่ยแล้วทุกรายจะมีรายได้เพิ่มขึ้น ถึงแม้ว่าส่วนมากการเลี้ยงสัตว์จะขาดทุนในบางครั้ง

ในปี 2526 ได้ขยายโครงการโดยรับสมาชิกเพิ่มรวมทั้ง 2 หน่วย ฯ จำนวน 80 ราย ที่หน่วย ฯ ล่าลูกกาเพิ่ม 17 ราย ที่หน่วย ฯ รัษฎบุรี เพิ่ม 25 ราย และขยายใหม่ที่หน่วย ฯ ทนองเสือ 38 ราย โดยที่สมาชิกจะได้รับเงินกู้รายละ 140,000 บาท ขณะนี้อยู่ระหว่างดำเนินการ ส่วนมากยังไม่มีการขายผลผลิตของสมาชิกใหม่นี้

ในปี 2527 จะได้ทำการขยายโครงการ ฯ โดยรับสมาชิกเพิ่มจากหน่วย ฯ ต่าง ๆ 3 หน่วย ฯ รวมทั้งสิ้น 100 ราย ขณะนี้ได้ดำเนินการคัดเลือกสมาชิกเรียบร้อยแล้ว และกำลังจะดำเนินการประกวดราคาจ้างเหมาขุดบ่อและฝึกอบรมสมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการ ฯ ในเร็ว ๆ นี้ โดยที่สมาชิกจะได้รับเงินกู้เพิ่มเป็น 142,000 บาท

ปัญหาและอุปสรรค

1. เกี่ยวกับระเบียบการบริหารเรื่องเงินกู้ระยะสั้นของสหกรณ์ กล่าวคือ เมื่อสมาชิกขายผลผลิตในแต่ละคราวจะต้องส่งเงินคืนให้แก่สหกรณ์ในครั้งต่อครั้ง แล้วจึงดำเนินการทำขอกู้ใหม่ ได้อีกซึ่งกว่าจะอนุมัติออกมาใช้เวลานานถึง 2—3 เดือน เช่นเมื่อขายสุกรหรือเป็ดแล้ว ปลาที่จะขาดอาหารทันทีทำให้ซังการเจริญเติบโต หรือไม่ก็ต้องใช้อาหารเสริมก็จะทำให้ต้นทุนสูงขึ้น

2. เกี่ยวกับเรื่องการตลาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเปิดเนื้อ ตลาดยังแคบอยู่ ทำให้เมื่อเลี้ยงถึงกำหนดพ่อค้าไม่มาจับกินวันแต่จะขาดทุนไปทุกวัน ๆ

3. เกี่ยวกับเรื่องการลงทุนขาดทุนของสมาชิกบางราย โดยเฉพาะอย่างยิ่งปลา เพราะขายได้ง่ายกว่า ทำให้ได้ข้อมูลทางวิชาการไม่แน่นอน